

Mykola LYSENKO

COMPLETE MUSIC FOR VIOLIN AND PIANO

SECOND RHAPSODY ON UKRAINIAN THEMES, 'DUMKA-SHUMKA'

FANTASY ON TWO UKRAINIAN THEMES

ELEGY IN MEMORY OF SHEVCHENKO

A MOMENT OF DESPAIR

THE SUN IS SETTING

ELEGIAC CAPRICCIO

ROMANCE

LYSENKO-KAMINSKY

SPRING KALEIDOSCOPE

VALSE BRILLANTE

Solomia Soroka, violin
Arthur Greene, piano

FIRST RECORDINGS

MYKOLA LYSENKO: VIOLIN MUSIC

by Lyubov Kyjanovska and Solomia Soroka

Mykola Lysenko (1842–1912) is considered the father of Ukrainian classical music. He was an excellent concert pianist who received a first-rate musical education. He studied with a Czech pianist at his home in Kyiv before attending the Leipzig Conservatoire, where his most prominent teachers included Ferdinand David, Ignaz Moscheles, Carl Reinecke and Ernst Wenzel. His statue now stands outside the Opera House in Kyiv, and the music conservatoire of L'viv bears his name. There has recently been a revival of his music in Ukraine, but outside Ukraine his music is practically unknown.

Lysenko wrote in a late-Romantic style common to many late-nineteenth- and early-twentieth-century composers, with an important difference: his Ukrainian identity was a vital part of his music. For example, he had the chance of what would have been a career-milestone performance of his opera *Taras Bulba* in Moscow but because of the Ems Ukaz of 1876, which prohibited any publication, stage performance, lecture, or imported publication in the Ukrainian language,¹ it would have had to be performed in Russian instead of the original Ukrainian – and Lysenko refused to countenance the preparation of a Russian version of the libretto.² Most importantly, he was the first ethnographer of Ukrainian music, and he used the results of his research to varying degrees throughout all his best works.

Lysenko was born in Hrymky, a village near the Dnipro River between Kyiv and Dnipropetrovsk on 22 March [10 March Old Style] 1842. His father came from an old aristocratic family, tracing its lineage back to the Cossacks of the seventeenth century. His mother, a Ukrainian educated in St Petersburg, never spoke Ukrainian, considered a peasant language at that time, and set a course of study for her son in French, dancing, etiquette and piano. Lysenko's cousin Elena Pchlika, a Ukrainian poetess, later wrote: 'How could it happen that with such an upbringing Mykola became an ardent Ukrainian patriot?'⁴

¹ The Ems Ukaz – so called because it was signed by Tsar Alexander II while he was taking the waters at Bad Ems in May 1876 – extended an 1863 decree by the Interior Minister, Count (Pyotr) Valuyev banning most secular and religious publications in Ukrainian, or 'the little Russian dialect' as it was slightly dismissed. Valuyev, indeed, argued that 'the Ukrainian language never existed, does not exist and shall never exist'.

² The ban on publications in Ukrainian also means that the original versions of many of his songs are missing their texts, too.

³ Soviet Russia replaced the Julian calendar with the Gregorian only in 1918.

⁴ Quoted in Tamara Bulat and Taras Filenko, *Svit Mykoly Lysenka: Natsionalna Identychnist, Muzyka i Polytyky Ukrainy XIX-pochatku XX Stolyttya*, Ukrainian Free Academy of Science in the USA, New York, 2009, p. 14.

In 1852 Lysenko left his village for boarding schools in Kyiv and then Kharkiv. In 1860 he entered Kyiv University to study natural sciences. The eastern and central parts of Ukraine at that time were ruled by the Russian Empire, and everything Ukrainian, including language, literature, culture and music, was suppressed. The Ukrainian spirit was nonetheless strongly present amongst the university students, and Lysenko enthusiastically joined the crowd. He belonged to a number of Ukrainian student societies and sang in the Ukrainian church choir. Ukrainian folk-music became his passion. During his first winter vacation Lysenko began his life-long ethnographical work: collecting and studying Ukrainian folksongs.

An event of considerable symbolic importance for the rest of Lysenko's creative life was the funeral of Ukrainian's national poet Taras Shevchenko⁵ in 1861, at which Lysenko was a pallbearer. Shevchenko's poetry sings of freedom for the oppressed, specifically Ukrainians, and Lysenko began setting many of these poems to music. Beginning in 1862 he organised an annual memorial concert for the poet, and the funds raised were used to help the poor. His work *Elegy in memory of Shevchenko* [6] was written for such an occasion.

After university, Lysenko obtained a post in the civil service, connected with land-ownership for former serfs, but in 1867 the demand for such work evaporated and he was out of a job. At this point he committed himself to music completely, and went to Leipzig to study at the conservatoire. During his first vacation back in Ukraine, he met the singer Olga O'Connor and married her at her estate. In the autumn of 1874 they went to St Petersburg, where Lysenko studied with Rimsky-Korsakov for two years. The couple was childless, and Lysenko had a strong desire to have a family. The marriage eventually fell apart, but they were never divorced. He became involved with a pianist, Olha Lypska, and although they were unable to marry, they had five children together. Olha died during the birth of their fifth child. After Olha's death, Olga legally adopted all of Lysenko's children, so that they would not be considered illegitimate.

After finishing his course with Rimsky-Korsakov, Lysenko was offered a position of *Kapellmeister* at a private opera theatre, with a chance of promotion to the Imperial Theatre. He turned it down and returned to Kyiv, where he spent the rest of his life, dedicating himself to composing, teaching and promoting the Ukrainian national cause. He supported the 1905 revolution, which among other things stimulated the growth of Ukrainian institutions and groups. In 1906 his home was searched by the police, and he was jailed briefly in 1907 for participating in public demonstrations.

In 1904 Lysenko founded a School of Music and Drama in Kyiv. One of the courses he developed was an investigation of the music of *kobzars*, blind travelling minstrels who sang and played the epic Ukrainian

⁵ Although best remembered as the Ukrainian national poet, Shevchenko (1814–61) was a polymath: writer, public figure, ethnographer, folklorist, painter and illustrator.

dumy (the *duma* had emerged in Ukraine in the sixteenth century). The course was soon cancelled: the students discovered that the music was much more complex than they had imagined.

Lysenko befriended the most famous of the *kobzars*, Ostap Veresai. He made a study of the modes and gestures of Veresai's music, which was published in 1873. He continued to study the music of other *kobzars* and their instruments from various regions of Ukraine. His works were published, but during Soviet times the aspects differentiating this music from Russian traditional music were censored.

Lysenko died of a heart attack on 6 November [24 October OS] 1912. At his funeral procession in Kyiv, attended by 100,000 mourners, the planned singing of the popular march from his incidental music to Ludmila Starytska-Cherniakhivska's drama *Hetman Petro Doroshenko* was prevented by the police, for fear of an uprising.

Lysenko wrote for the violin rarely and sporadically: his entire *œuvre* features only a few pieces for the violin, and some of those are transcriptions of piano works. They are the *Fantasy on Two Ukrainian Themes* for violin (or flute) and piano (1872–73), the *Elegiac Capriccio* (1894), *Second Rhapsody on Ukrainian Themes*, 'Dumka-Shumka' (1877), *Elegy in memory of Taras Shevchenko* (19 January 1912), an arrangement of the Ukrainian folksong *The Sun is Setting* (1912), *A Moment of Despair* (1901) for violin (or cello) and piano (an arrangement of a movement from his *Personal Album*, Op. 42, for piano), and a *Romance* (also an arrangement of a work for piano of the same name) (1885–86). Some violin transcriptions of his piano repertoire enjoyed considerable popularity among performers, especially the *Second Rhapsody*, 'Dumka-Shumka', and the *Elegy in memory of Shevchenko*.

Lysenko wrote two *Rhapsodies on Ukrainian Themes* for piano, the first, Op. 8, in 1875, and the second, Op. 18, known as 'Dumka-Shumka', two years later. Two arrangements of the *Second Rhapsody* are still heard today; the first, for violin and piano [1],⁶ is by Vadym Kyrilovych Stetsenko (1914–84), the son of one of Lysenko's students, Kyrilo Stetsenko (1882–1922), thereby establishing a direct line of inheritance for the musical tradition in which this famous Ukrainian violinist and teacher was brought up.⁷ The rhapsody consists of two sections, the second following the first *attacca*. The first section, 'Dumka' ('a thought'), is a slow, improvisational composition in the style of the epic ballade-recitations of the *kobzars*. The violin melody is set over strumming piano chords which imitate the *kobzar's* instrument,

⁶ The second arrangement, which is for violin and orchestra, was made by the contemporary Ukrainian composer Levko Kolodub.

⁷ Vadym Stetsenko (1914–1984), Ukrainian violinist and composer, author of numerous film scores, graduated from the Kyiv Conservatory as a student of Davyd Bartye. After completing his graduate studies and defending his dissertation, he taught at the Kyiv Conservatory (1940–41 and 1959–84) and at the Lviv Conservatory (1946–59). Like his father, he was a composer, but his efforts were focussed mainly on creating a didactic repertoire for violin, which prominently featured transcriptions.

the bandura, which is similar to a Greek lyre. Lysenko, who studied the art of the *kobzars* all his life, also used their harmonic palette, which includes augmented intervals atypical of Ukrainian folksong. The name of the second section, 'Shumka', is not exactly a legitimate word by itself but comes from the verb *shumity*, to make noise. The music, which reflects a boisterous celebration, is set in a series of fast contrasting dances. Before the final dance the first improvisational theme returns briefly, serving as an arch, and bringing a hint of sadness into the proceedings. Stetsenko cleverly uses harmonics to imitate a cheery whistle, and *pizzicato* to suggest clapping. Such effects, which are not possible on the piano, help to reproduce the picture of festivities portrayed in the music – no wonder that some musicians consider that this work sounds better played on the violin.

The *Elegiac Capriccio* [2] was written in 1893–94 and dedicated to Mikhail Sikard, a composer and violinist born in Odessa.⁸ It is written in a rich, dark, Romantic style, reminiscent of Tchaikovsky's *Sérénade mélancolique* and is set as a five-part rondo with two virtuosic cadenzas inserted into the body of the piece.

In his *Fantasy on Two Ukrainian Themes* for violin or flute [3], Lysenko used two Ukrainian folksongs: 'Khlopche-molodche' ('Brave Cossack') and 'Oi Handziu mylostyva' ('Gracious Handzia', Handzia being a girl's name). The piece starts with a slow, virtuosic introduction leading into the first, lyrical theme, which is cast in two parts and is followed by three variations, each getting faster and more virtuosic. Lysenko thus prepares the appearance of the second song, a virtuosic and brilliant dance-like melody.

The *Romance*, Op. 27 [4], is another transcription of a work written for solo piano, in this instance in 1885–86. Its name and brevity notwithstanding, the piece is very dramatic, emphasised by the octaves in the second half – although Lysenko begins this passage *piano*.

A *Moment of Despair* (1901) for violin or cello with piano accompaniment [5] is an arrangement of the first movement in Lysenko's *Personal Album*, Op. 40, for piano, transcribed by the composer. As with the *Romance*, this work is a short Romantic character-piece, its melancholic mood reflected through its minor mode. The downward turn of the melody at the end of each phrase evokes the feeling of despair that Lysenko so often expressed.

The *Elegy in memory of Shevchenko* (1912) [6], another work originally for piano, shows the interaction of two styles: a Romantic, or rather, a Biedermeier salon manner, common in the intellectual circles of Lysenko's era, and a lyrical-sentimental romance the roots of which go back to the start of the

⁸ Sikard (1868–1937) graduated from Kyiv Music College, studied at the Paris Conservatoire under Lambert Massart and later took lessons from Joachim in Berlin. He taught at the Kyiv Music College, and he, too, transcribed the *Second Rhapsody on Ukrainian Themes* for violin, although his version has fallen into obscurity.

nineteenth century. When transposed for the violin, more accent is placed on the second of these two components.

The brief arrangement of the Ukrainian folksong 'The sun is setting' (1912) [7] consists only of a presentation of the theme and a single variation where the theme is transferred to the piano part. The words of the song convey a feeling of unanswered love.

The Ukrainian composer Victor Kaminsky (born in 1953), a laureate of the Lysenko Prize (2000), the Lyudkevych Prize (2004) and the National Shevchenko Prize (2005), began his career in Rivne, in western Ukraine, and in 1978 moved to L'viv, where he is a professor of composition in the Mykola Lysenko L'viv State Academy of Music. At a young age he was fascinated with popular song, and now he writes mainly vocal music, especially choral and liturgical choral music although he also produces instrumental music, which affords him more possibilities for experimentation. His style is defined by precision and the laconic character of his use of form, the broad use of 'neo-' styles (such as neo-Classical and neo-Baroque), an organic alloy based on folkloric sources, modern harmonies and timbral effects, anchored in polyphony and dramatic development.

Kaminsky is a visiting professor of the Arctic University of Norway in Tromsø. His music has been performed in Germany, Norway, Poland, Slovakia and the USA, and his *Akathistus to the Virgin Mary* is often played on Radio Vatican.

His most recent works include six instrumental concerti, two symphonies, symphonic poems, a string quartet, four cantatas, an oratorio, a *Liturgy of John Zlatoustas*, choral compositions, songs, and music for theatre and film.

In 2014, at the request of the performers on this disc, he wrote *Spring Kaleidoscope*, a suite for violin and piano based on ten Lysenko songs. The identity of the authors of the texts – Dniprova Chaika, Heinrich Heine, Oleksander Konysky, Panteleimon Kulish, Adam Mickiewicz, Taras Shevchenko and Lesia Ukrainka – has a direct bearing on the music, since Lysenko not only observed the characteristics of the poetic style of each author, which he beautifully reflected in his music, but also took into consideration the poets' personal character and their nationality. For example, two romances to texts by the German Heine, *She who was Born from the Waves* [8] and *Spring Awoke my Heart* [17] Lysenko set to music of a more Germanic style, with no hint of the Ukrainian folklore typical of much of the rest of his output. In spite of its shortness, *I Rose at Dawn* [9], to the words of the Ukrainian writer Panteleimon Kulish (1819–97), consists of three completely different and seemingly unrelated sections – Lysenko often seems unconcerned with the type of structural unity that other composers strive for in short works, and in

this piece the effect is made precisely by the non-integration of the different sections. Chaika Dniprova (1861–1927; her real name was Lyudmila Berezhyna) is the author of the words of the next two romances, *I Believe in Beauty* [10] and *Should Only Roses Bloom* [11]. The first of the two is an expression of youthful, romantic, almost Schumanesque spirit. The turbulence of the theme is enhanced by double-stops added by Kaminsky. The mood of the second of the two is completely different: written in triplets, the melody flows smoothly, almost effortlessly. Two songs to poems by another Ukrainian poetess, Lesia Ukrainka (1871–1913; her real name was Larysa Petrivna Kosach-Kvitka) – *One Sad Spring* [12] and *Do not Look at the Moon in Spring* [15] – are delicate, intricate, sophisticated and rather melancholic, reflecting the subtle sophistication of her poetry and her life-long suffering (from tuberculosis of the bone, which eventually took her young life). The romance *My Beloved* [13], to words by the Polish poet Adam Mickiewicz (1798–1855), Lysenko composed in the form of a mazurka. In the song *On a Clear Night* [14], with words by another Ukrainian writer, Oleksander Konysky (1836–1900), Lysenko presents the theme in unrelated keys, which changes the colour of the melody, like different angles of moonlight. On the other hand, the romance *A Mist across the Valley* [16], which sets words by Taras Shevchenko, is written in the style of Ukrainian folksong from the region where Shevchenko was born, Zvenyhorodshchyna, near Kyiv. Lysenko's vocal music differs from that which he wrote for instrumental performance. It is as though here he felt completely free of any burden of western classical tradition: his harmonic palette is much broader; he uses unconventional and unexpected harmonies, which sometimes clash with the main melody; and irregular rhythm and changes of meter happen more often than not.

One further transcription Victor Kaminsky made for this CD is the *Valse brillante* [18], the original of which was a *Grand Valse de Concert* for piano, Op. 6, composed in 1875. Unlike other pieces on the CD, this work has no traces of folklore and was written for the concert stage. Although the transcription works well as an arrangement for violin and piano, the piano part is still technically difficult and dominates the violin part.

Lyubov Kyjanovska is Head of the Department of the History of Music at the Mykola Lysenko Lviv State Academy of Music.

Solomia Soroka was born in L'viv, Ukraine. She earned her master's degree and completed her postgraduate studies in the Kiev (Kyiv) Conservatory, and later served on its staff in the department of chamber music. She also has a DMA degree from Eastman School of Music. She studied with Hersh Heifetz, Bohodar Kotorovych, Lyudmyla Zvirko and Charles Castleman. She made her solo debut at ten, playing the Mendelssohn Violin Concerto with the L'viv Philharmonic Orchestra. She has appeared at concerts and festivals in Australia, Canada, China, France, Germany, Italy, New Zealand, Taiwan and Ukraine. Since her American debut in 1997, she has performed throughout the United States as well. She is a professor of violin at Goshen College, Indiana.

She has given the Australian and American premieres of a number of important contemporary Ukrainian compositions for violin, among them works by Borys Lyatoshynsky, Myroslav Skoryk and Yevhen Stankovych. Her recitals in Washington DC were part of the Smithsonian Institute performing-arts series and she received the following review in *The Washington Post*: 'Soroka is a superbly equipped violinist, at ease with the technical challenges of Sarasate or of Jeno Hubay's Czardas No. 2, but even more impressive in the gentler moments [...]. Her tone is warm and mellow on the low strings, brilliant on the high strings, perfectly controlled and expressively used.'

Solomia Soroka has toured and recorded extensively with her husband, the American pianist Arthur Greene. Their recording of four violin sonatas by William Bolcom for Naxos was selected as recording of the month by Classics Today with the highest ranking for both artistry and sound. Their recording of violin sonatas by Nikolai Roslavets (again for Naxos) also received international acclaim. For Toccata Classics they recorded a CD of music by Arthur Hartmann (TOCC 0089), of which Jonathan Woolf (on MusicWeb International) wrote that 'the performances are warm, sympathetic and very well recorded. Solomia Soroka displays elegance and refinement in the Debussy transcriptions [...] and elsewhere digs in with abandon and force. The ensemble between her and Arthur Greene, a husband and wife team, is splendid.'

For the past six years Soroka has been recording for Toccata Classics, where she has made four premiere recordings, of music by the American composer Arthur Hartmann, the Ukrainian Myroslav Skoryk and Mykola Lysenko, and of Leone Sinigaglia and Bernhard Sekles, both of whom suffered after the Nazi seizure of power.

Her website can be found at www.solomiasoroka.com.

Arthur Greene was born in New York and grew up in Sheffield, a small town in Massachusetts. He went to Yale University, and then Juilliard where he studied with Martin Canin. He now teaches at the University of Michigan in Ann Arbor, and in the summer divides his time between Lviv and Dzembronya in Ukraine.

He won first prizes in the William Kapell and Gina Bachauer International Piano Competitions, and was a top laureate at the Busoni International Competition. He performed the complete solo piano works of Brahms in a series of six programmes in Boston, and recorded the complete études of Skryabin for Supraphon. He has performed the ten sonatas of Skryabin in many important international venues, including multi-media presentations with Symbolist artworks. He has made many recordings together with his wife, the violinist Solomia Soroka, for Naxos and Toccata Classics, the latter in music by Arthur Hartmann (rocc 0089) and Myroslav Skoryk (rocc 0137).

He has performed with the Philadelphia Orchestra, the San Francisco, Utah, and National Symphonies, the National Symphony of Ukraine, the Czech National Symphony, the Tokyo Symphony, and many others. He has played recitals in Carnegie Hall, the Kennedy Center, Rachmaninov Hall in Moscow, Bunka Kaikan in Tokyo, the São Paulo Opera House in Lisbon, Hong Kong City Hall and concert houses in Shanghai and Beijing. He has toured Japan and Korea many times. He was an Artistic Ambassador to Serbia, Kosovo and Bosnia for the United States Information Agency.

In 2007 he and his students presented a recital series of the complete solo works of Chopin in nine concerts; along with the performances they organised a Chopin symposium with presentations by noted musicologists. His current and former students include prizewinners in international competitions, and his former students hold important teaching posts throughout the United States.

МИКОЛА ЛИСЕНКО: МУЗИКА ДЛЯ СКРИПКИ І ФОРТЕПІАНО

Любов Кияновська і Соломія Сорока

Микола Лисенко (1842–1912) вважається батьком української класичної музики. Він був прекрасним концертуєчим піаністом, який отримав відмінну музичну освіту. Закінчивши навчання у Києві, Лисенко поступив до консерваторії в Ляйпцігу, де його викладачами були Карл Райнеке, Ігнац Мошелес, Ернст Венцель та Фердінант Давид. В даний час відбувається відродження інтересу до музики Лисенка в Україні, але поза її межами творчість композитора практично невідома.

Лисенко писав в пізньо-романтичному стилі притаманному багатьом композиторам кінця 19-гого-початку 20-гого століття. Проте важливою рисою цього музики є його українська ідентичність. Наприклад, він відмовився від постановки своєї опери *Тарас Бульба* в Москві, постановки, яка могла б стати переломним моментом в його кар'єрі, тому, що опера була б виконана російською, а не українською мовою. В оригіналах багатьох його пісень відсутній текст тому, що у 1876 році будь-які публікації, лекції, театральні виступи українською мовою були заборонені Емським указом.¹ Та найважливіше, є те, що Лисенко, будучи першим етнографом українського фольклору, у своїх найкращих творах використовував результати власних етнографічних досліджень.

Лисенко народився в селі Гримки 22 (10)² березня 1842 року. Його батько походив із старовинного козацького роду, який сягав своїм корінням 17-гого століття. Мати Лисенка, українка з Петербурзькою освітою, ніколи не говорила українською мовою, так як вважала її мовою селян. Власне тому, вона навчала сина французької мови. Вона також вчила сина етикету, танців та гри на фортепіано. Кузина Лисенка Олена Пчілка, українська поетеса, пізніше писала: “Як же могло статися, що при такому вихованні Микола став українцем, гарячим, свідомим патріотом-українцем?”³

¹ Емський указ – розпорядження російського імператора Олександра II від 18(30) травня 1876, спрямоване на витіснення української мови з культурної сфери і обмеження її побутовим вжитком.

² Радянська Росія перейшла з Юліанського на Грегоріанський календар лише у 1918 році.

³ Тамара Булат і Тарас Філенко, *Світ Миколи Лисенка, Національна Ідентичність, музика і політика України XIX-початку XX століття*, Українська Вільна Академія Наук у США, Майстерня Книги, 2009, ст. 14

У 1852 році Лисенко залишив своє рідне село і поїхав вчитися до аристократичного пансіону Гедуена в Києві. У 1855 переїхав до Харкова, щоб продовжити навчання в Харківській 2-ій гімназії, а після її закінчення -- Харківському Університеті на природничому факультеті. У 1860 році він перевівся до Київського Університету. Український народницький бурливу стінах університету. Зі спогадів Олени Пчілки: "Університет Київський кипів студентськими сходками, лунав палкими студентськими розмовами. [...] На сходках лунало українське слово; говорилося, що в сьому краї народ-український, що він має й свої політичні права, своє вікове право й на вищу культуру".⁴

Микола Лисенко повністю поринув у потік молодіжної української діяльності. Він брав участь у кількох студентських гуртках та згуртував перший студентський хор. Вже через кілька місяців вони виступили з першим українським концертом в програмі якого звучали лише українські пісні. Під час своїх перших зимових вакацій, Лисенко розпочав перше в Україні фольклорно-етнографічне дослідження, яке триватиме до кінця його життя -- збірка та вивчення українських народних пісень.

У 1861 році відбулася подія, яка набула великого символічного значення у житті Лисенка -- поховання Тараса Шевченка на Чернечій горі в Каневі, де Лисенко був один з тих хто несли домовину Шевченка до місця його вічного спочинку. Починаючи з 1862 року Лисенко кожного року відзначав роковини смерті поета або новим твором або благодійним концертом, кошти від якого передавав на допомогу політичним в'язням або ж на селянські школи.

Після закінчення університету Лисенко отримав диплом кандидата природничих наук та влаштовується на посаду мирового посередника, які займалися укладанням земельних угод між поміщиками та звільненим від кріпацтва селянством. Та в 1867 році потреба в такій роботі відпала і Лисенко залишився без праці. Це послужило поштовхом повністю віддатися музиці, справі, яку Лисенко любив понад усе. Він від'їжджає на науку до Ляйпцігу. Після закінчення першого курсу влітку 1868 року Лисенко одружується зі співачкою Ольгою О'Коннор в її помісті на Полтавщині. Навчання в консерваторії Ляйпціга Лисенко закінчує за два роки замість запланованих чотирьох. Восени 1874 року вони разом з дружиною їдуть до Санкт Петербургу, де Лисенко два роки бере уроки композиції у Римського-Корсакова. Лисенко завжди мріяв мати багато дітей, але подружжя було бездітним. Відносини Ольги О'Коннор та Миколи Лисенка охололи. Він повернувся до Києва, а вона залишилася в Петербурзі, хоча вони так і ніколи офіційно не розлучилися. Вже в Києві Лисенко познайомився з піаністкою Ольгою Липською, яка стала його вірним другом, і з якою він, хоч і не міг одружитися, провів все своє життя аж до її смерті під час пологів їхньої

⁴ Булат і Філенко, *Світ Миколи Лисенка*, *ст. 32*

п'ятої дитини. Після смерті О. Липської Ольга О'Коннор усиновила всіх дітей Лисенка, щоби вони не вважалися позашлюбними.

Після закінчення студій в Петербурзі Лисенкові запропонували посаду капельмейстера в приватній опері з перспективою переходу на імператорську сцену, від якої Лисенко відмовився, щоби повернутись працювати до Києва. Ще тоді він не знав що в силу увійде Емський указ і наступні 36 років свого життя Лисенко проведе в постійній боротьбі за свою творчість та за пропагування української національної ідеї. Він займатиметься концертною, викладацькою та просвітницькою діяльністю до кінця своїх днів.

Лисенко підтримав революцію 1905 року, так як він вважав, що вона стимулюватиме ріст українських вищих закладів, товариств, та свободи українського слова в цілому. У 1906 році в його домі був проведений обшук, а в 1907 Лисенка було заарештовано і на деякий час кинuto у в'язницю за участь у демонстраціях.

У 1904 році Микола Лисенко заснував музично-драматичну школу. Він мріяв до курсу навчання включити кобзарську науку, так як вивчав і захоплювався кобзарським мистецтвом. На жаль, наука протривала недовго, так як виявилася заскладною для учнів школи.

Лисенко першим на професійному рівні проаналізував думи та пісні, що їх виконував відомий кобзар Остап Вересай, і опублікував працю про музичні лади у творах Вересая у 1873 році. Він продовжував вивчати мистецтво кобзарів все своє життя, та використовував елементи їхньої творчості у своїх власних творах.

Микола Лисенко помер 6 листопада (24 жовтня) 1912 року. Попрощатися зі своїм композитором прийшли сто тисяч українців. Микола Садовський писав: “Такого похорону золотоголові Київ ще ніколи не бачив, а може і не побачить. Це був похорон, яким вся Україна віддавала останню шану своєму славетному кобзареві”⁵ Російська імперська поліція супроводжувала похорон, на випадок якщо почнуться заворушення. Коли оркестр Садовського заграє “Марш Дорошенка”, написаний Лисенком до драми *Гетьман Дорошенко*, поліція не дозволила виконати його до кінця.

Лисенко писав для скрипки рідко і спорадично. Повний список творів Лисенка включає зазедве кілька композицій для цього інструменту, і то містить, окрім оригінальних, кілька перекладів власних фортепіанних опусів: *Фантазія на дві українські народні теми для скрипки (або флейти) та фортепіано* (1872–1873), *Елегійне капричіо* (1894), *Друга Рапсодія*, “Думка-шумка” (1877), *Елегія до дня роковин смерті Т. Шевченка* (1912, 19 січня), *Обробка української народної пісні Сонце низенько* (1912), *Хвилина розпачу* (1901) для скрипки (або віолончелі) з фортепіано

⁵ Булат і Філенко, *Світ Миколи Лисенка*, ст. 32.

(транскрипція однойменного фортепіанного твору з *Альбому особистого*, ор. 42), *Романс* (1885–86) для скрипки й фортепіано (транскрипція однойменного фортепіанного твору). Деякі скрипкові транскрипції користуються неабиякою популярністю серед виконавців, особливо *Друга Рапсодія* “Думка-шумка” та *Елегія*.

Лисенко написав дві рапсодії на українські теми для фортепіано, першу, ор. 8, у 1875 році, а другу, ор. 18 – два роки пізніше. Дві транскрипції Другої рапсодії є добре знані сьогодні: перша, для скрипки та фортепіано зроблена Вадимом Стеценком (1914–84),⁶ сином одного з учнів Лисенка, Кирила Стеценка (1881–1922). Другий переклад для скрипки з оркестром був зроблений Левком Колодубом. *Рапсодія* [1] складається з двох частин, де перша без зупинки плавно переходить в другу. Перша частина “Думка” є повільною з елементами імпровізації композицією написаною в стилі епічних кобзарських дум. Мелодія скрипки звучить під супровід арреджiovаних акордів фортепіано, що нагадують переливи бандури. Лисенко, який вивчав мистецтво кобзарів все своє життя, використав їх гармонічну палітру, що включає збільшені інтервали нетипові для української пісні. “Шумка” відображає народне гуляння, і побудована на низці швидких контрастних танців. Перед початком коди сумний повільний мотив повертається, створюючи музичну арку, та об’єднуючи дві частини концептуально.

Елегійне Капиччіо, ор. 32 [2], було написано у 1893–94 роках і присвячене Михайлові Сікардові⁷. Каприччіо написано в формі п’яти-частинного рондо з двома каденціями, і нагадує Меланхолійну Серенаду Чайковського своїм романтичним драматизмом та насиченістю темних кольорів.

У *Фантазії*, ор. 21, для скрипки або флейти [3] Лисенко використав дві народні пісні: “Хлопче-молодце” та “Ой Гандзю милостива”. Фпнтазія починається повільним драматичним вступом, що підводить до першої ліричної пісні. Вона викладена у формі варіацій: з кожною варіацією темп прискорюється та зростають технічні вимоги. Прискорюючи темп, Лисенко готує появу наступної теми, блискучої та танцювальної за характером.

⁶ Вадим Стеценко (1914–84), український скрипаль і композитор, автор музики до ряду кінофільмів, випускник Київської консерваторії, класу Давида Бертьє. Викладав у Київській консерваторії (1940–41 і 1959–84). Також працював у Львівській консерваторії (1946–59). Як і його батько, був композитором, але в основному зосереджувався на скрипковому учбовому репертуарі, зокрема на транскрипціях.

⁷ Михайло Сікард (1868–1937) народився в Одесі. Закінчив Київське музичне училище. Вчився в Паризькій консерваторії в класі Масара, а також брав уроки у Йоахима в Берліні. Пізніше викладав в Київському музичному училищі, і також зробив переклад Другої Рапсодії Лисенка для скрипки, але його транскрипція не мала популярності серед виконавців

Романс [4], ор. 27, це ще одна транскрипція твору, написаного для фортепіано в 1885–86 роках. Лисенко залишив в цьому творі досить типовий піаністичний прийом-викладення мелодії октавами у кульмінації, який не так легко виконати на скрипці, тим більше коли октавний пасаж починається на *riano*.

Хвилина розчарування (1901) [5] для скрипки або віолончелі є знову ж таки перекладом першої частини Альбому Особистого Лисенка ор. 40, для фортепіано, який зробив сам композитор. Романтично-меланхолійний характер твору виражається у побудові фраз, мелодія яких піднімається, а потім раптово “падає” в кінці кожної фрази.

У стилістиці фортепіанної *Елегії до дня роковин смерті Т. Шевченка* (1912) [6] перетнулися дві лінії: романтичного, а навіть більше бідермаєрівського салонного музикування на фортепіано і на інших інструментах, поширеного в інтелігентних колах лисенкової доби; лірико-сентиментальної пісні-романсу, що коренями сягає ще початку XIX ст. В перекладі на скрипку, безперечно, більший акцент зроблено на другому складовому елементі. Пісенність як основний чинник безпосередньої ліричної експресії у тембрі скрипки концентрується особливо переконливо.

Коротенька обробка української народної пісні *Вже сонце низенько* (1912) [7] включає тільки temu та одну варіацію, де головна мелодія переходить у партію фортепіано.

Віктор Камінський (1953 р.) – композитор, Заслужений діяч мистецтв України (1995), лауреат премії ім. М. Лисенка (2000), лауреат премії ім. С.Людкевича (2004), лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка (2005). В 2009 році нагороджений Почесною відзнакою “Zasłużony dla Kultury Polskiej”.

Свою кар’єру починав у Рівному, а з 1978 р. професор у Львівській національній музичній академії ім. М.Лисенка.

Композитор у свій час захоплювався естрадною піснею, а зараз працює в жанрах вокальної музики, зокрема хорової та хорової літургичної музики.

Паралельно Віктор Камінський працює в інструментальній сфері, яка дозволяє йому більше експериментувати. Для індивідуального стилю В. Камінського притаманна точність і лаконічність форми, широке використання елементів неостилів – неокласицизму, необароко тощо, органічний сплав національної, орієнтованої на фольклорні витоки, інтонації з модерними гармоніями та тембральними ефектами, тяжіння до поліфонічного письма, інтенсивність драматургічного розвитку.

Камінський також викладає в Арктичному університеті Норвегії в Тромсьо. Його музика

звучить в США, Німеччині, Словаччині, Польщі, Норвегії. *Акафіст до Святої Богородиці* часто транслює радіо Ватикан.

Основні твори: шість інструментальних концертів, дві симфонії, симфонічні поеми, струнний квартет, чотири кантати, ораторія, *Літургія Іоанна Златоуста*, пісні, хорові твори, музика до театру та кіно.

У 2014 на просьбу виконавців цього диску, Віктор Камінський, написав *Весняний калейдоскоп*, сюїту для скрипки та фортепіано, побудовану на десяти Лисенківських вокальних творах. До твору ввійшли солоспіви на слова Гайне, Пантелеймона Куліша, Дніпрової Чайки, Лесі Українки, Олександра Кониського, Адама Міцкевича та Тараса Шевченка. Особистість авторів слова має прямий вплив на музику, так як Лисенко при написанні солоспівів брав під увагу не тільки характеристику поетичного стилю, але й особистість самого автора, і часто навіть його національність. Наприклад, два романси на слова Гайне, *Наче та, що з хвиль вродилась* [8] та *Коли настав чудовий май* [17] Лисенко написав в стилі німецької романтичної музики, без жодних інтонацій українського фольклору, який так часто можна зустріти в його музиці. Не дивлячись стислість романсу *Удосвіта я встав* [9] на слова Пантелеймона Куліша (1819–97) Лисенко включив в нього три здавалося б абсолютно несподівані гармонічно і змістово шматки музики. Лисенко, як часто можна бачити у його музиці, не стремиться до структурної єдності за допомогою монотематизму, а навпаки, єднає твір контрастами. Чайка Дніпрова (1861–1927, справжнє ім'я Людмила Березина) є автором наступних двох солоспівів *Я вірую в красу* [10] і *Хіба тільки рожає цвісти?* [11]. Перший з них-- це вияв юнацького романтичного ентузіазму, майже Шуманівського духу. Бурхливість мелодії підсилюється ефектом подвійних нот, які Камінський додав у своїй транскрипції. Другий, же абсолютна протилежність першому. Написана в тріолях, мелодія романсу мовби пливе невпинно і плавно. Два солоспіви на слова Лесі Українки (1871–1913) – *Смутної провесни* [12] та *Не дивися на місяць весною* [15] – дуже ніжні, вишукані, з ледь вловимим відчуттям смутку; музика Лисенка відображає вишуканість та європейськість поезії Лесі Українки та її фізичне страждання, що призвело до ранньої смерті. Романс *Милованка* [13] на слова Міцкевича (1798–1855) композитор написав у формі мазурки таким чином вказуючи на національну приналежність поета. У романсі на слова Кониського (1836–1900) *В ясну ніч* Лисенко презентує ту саму тему у різних неспроріднених тональностях, граючись кольорами тембру, немов наслідуючи місячне світло, що міняється у різних ракурсах. А солоспів *Туман, туман долиною* [16] на слова Шевченка, прекрасно імітує східно-українську народну пісню, гармоніями дуже подібну до пісень з Звенигородщини, де народився поет. Вокальна музика Лисенка неподібна до його

інструментальної спадщини. Так ніби тут композитор звільняє себе від усяких правил та засторог західної класичних традицій: його музична палітра набагато ширша, він використовує несподівані гармонічні співставлення, і ритмічні та метричні зміни трапляються частіше ніж будь коли.

Остання транскрипція на цьому диску зроблена Віктором Камінським--це *Великий концертний вальс* [18], ор. 6, написаний в 1875 році. Цей твір був написаний для великої сцени у найкращих віртуозно-романтичних традиціях.

Любов Кияновська є завкафедрою історії музики в Львівській Національній Музичній Академії імені Миколи Лисенка.

Скрипалька **Соломія Сорока** народилася у Львові, де закінчила Львівську спеціальну музичну школу імені Соломії Крушельницької у класі Григорія Хейфеца. Продовжувала навчання у Київській консерваторії, а пізніше і в аспірантурі у Богодара Которовича та Людмили Цвірко. Є лауреатом конкурсів ім. Лисенка, Прокоф'єва та Золотої Осені. В 2001 захистила докторат в Істменській Школі Музики (Eastman School of Music) у Сполучених Штатах Америки у професора Чарльза Кастельмана.

Соломія Сорока дебютувала у віці десяти років з Львівським філармонічним оркестром з концертом Мендельсона. З того часу неодноразово виступала з оркестрами США, Австралії та України. Сорока концертувала у США, Канаді, Австралії, Новій Зеландії, Франції, Німеччині, Італії, Чехії, Китаї, Кореї та Тайвані, де зокрема виступала з прем'єрами творів українських композиторів Бориса Лятошинського, Мирослава Скорика та Євгена Станковича.

Соломія Сорока записала вісім сольних компакт дисків для відомих компаній *Naxos* і *Toccata Classics*, серед яких шість є першими записами в світі, і які були високо оцінені у таких знаних музичних журналах Заходу, як *Strad*, *Gramophone*, *Fanfare* та інших. Її запис знаменитого американського композитора, Вільяма Болкома, для компанії *Naxos* був визнаний найкращим диском місяця за артистизм та звукову якість. Новим музичним відкриттям Сороки став запис музики забутого американського композитора Артура Гартмана для Лондонської компанії *Toccata Classics*. Для цієї ж компанії Соломією записана

скрипкова музика Мирослава Скорика, Леона Синегалії та Бернгарда Секлеса, а до випуску готується запис скрипкової музики Євгена Станковича.

Соломія Сорока проживає зі своїм чоловіком, американським піаністом Артуром Іріном та синами Теодором і Антоном в Сполучених Штатах Америки. Вона є професором скрипки в Іошнеському університеті, що в штаті Індіана, а також викладає на Шлернському міжнародному фестивалі в Італії та в квартетній програмі Чарльза Кастельмана в США.

Піаніст **Артур Ірін** народився в Нью Йорку і виростав в невеликому містечку Шефілд штату Массачусетс. Він навчався в Єльському університеті, в потім у Джульярдській школі в класі Мартіна Каніна. Зараз він професор Мічіганського університету, а літо проводить в Україні: у Львові та Дземброні в Карпатах.

Артур Ірін є лауреатом міжнародних конкурсів Вільяма Капела, Джіни Вахауер та міжнародного конкурсу імені Бузоні. Він виконав всі фортепіанні твори Брамса в шести концертах у Бостоні, та записав всі етюди Скрябіна для фірми Супрафон. Ірін виступав з десятима сонатами Скрябіна в багатьох концертних залах світу, включаючи мульті-медійні виступи з презентацією живопису символізму, а також зробив немало записів зі своєю дружиною, скрипалькою Соломією Сорокою для Фірми Naxos та Toccata Classics, серед яких твори Артура Гартмана (тосс 0089) та скрипкові твори Мирослава Скорика (тосс 0137).

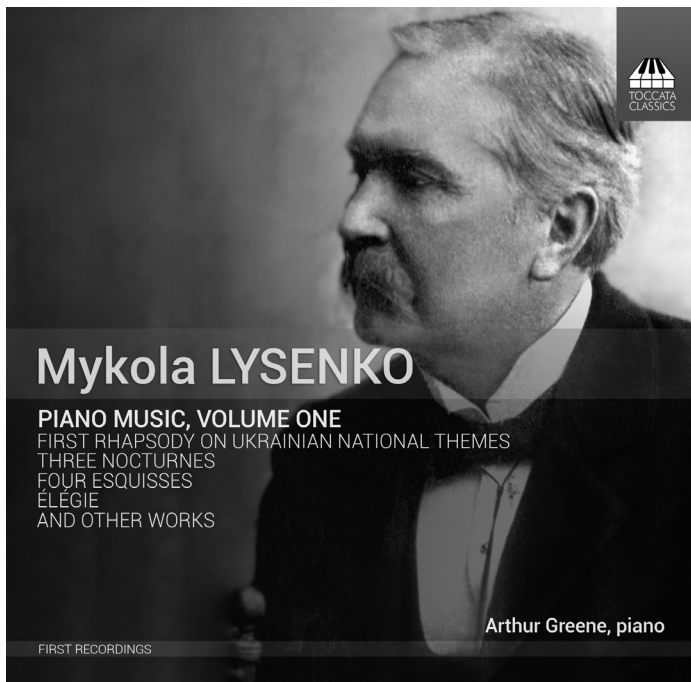
Артур Ірін виступав з симфонічними оркестрами Філадельфії, Сан Франціско, Юти, Токіо, а також з національними оркестрами Америки, Чехії, України та багатьма іншими оркестрами. Сольні концерти Іріна відбувалися у таких концертних залах, як Карнегі Хол, центрі Кенеді, Сан Пауло оперному театрі в Лісабоні, та інших, він також неодноразово виступав з турами по Японії, Кореї та Китаю.

Ірін був музичним амбасадором США в Сербії, Косово та Боснії від Американської Інформаційної Агенції.

У 2007 році Ірін та його студенти презентували всі твори Шопена у дев'яти концертах, а також підготували конференцію Шопена з участю відомих музикознавців. Його студенти є лауреатами міжнародних конкурсів та викладають в музичних університетах США, Європи та Азії.

More MYKOLA LYSENKO on Toccata Classics

Mykola LYSENKO

PIANO MUSIC, VOLUME ONE
FIRST RHAPSODY ON UKRAINIAN NATIONAL THEMES
THREE NOCTURNES
FOUR ESQUISSES
ÉLÉGIE
AND OTHER WORKS

Arthur Greene, piano

FIRST RECORDINGS

visit www.toccataclassics.com

Recorded at Blue Griffin Studio, Lansing, Michigan, 17–21 April 2014

Recording engineer: Sergei Kvitko

Booklet essay by Lyubov Kyjanovska and Solomia Soroka; translation into Ukrainian by Solomia Soroka

Ukrainian notes edited by Khrystyna Melnyk

Cover photograph of Lysenko courtesy of the Lysenko Museum, Kyiv

Design and layout: Paul Brooks, paulmbrooks@virginmedia.com

Creative direction: David M. Baker

Executive producer: Martin Anderson

TOCC 0177

© 2015, Toccata Classics, London

© 2015, Toccata Classics, London

Toccata Classics CDs are also available in the shops and can be ordered from our distributors around the world, a list of whom can be found at www.toccataclassics.com. If we have no representation in your country, please contact: Toccata Classics, 16 Dalkeith Court, Vincent Street, London SW1P 4HH, UK
Tel: +44/0 207 821 5020 E-mail: info@toccataclassics.com

Explore Unknown Music with the Toccata Discovery Club

Since you're reading this booklet, you're obviously someone who likes to explore music more widely than the mainstream offerings of most other labels allow. Toccata Classics was set up explicitly to release recordings of music – from the Renaissance to the present day – that the microphones have been ignoring. How often have you heard a piece of music you didn't know and wondered why it hadn't been recorded before? Well, Toccata Classics aims to bring this kind of neglected treasure to the public waiting for the chance to hear it – from the major musical centres and from less-well-known cultures in northern and eastern Europe, from all the Americas, and from further afield: basically, if it's good music and it hasn't yet been recorded, Toccata Classics is exploring it.

To link label and listener directly we run the Toccata Discovery Club, which brings its members substantial discounts on all Toccata Classics recordings, whether CDs or downloads, and also on the range of pioneering books on music published by its sister company, Toccata Press. A modest annual membership fee brings you, free on joining, two CDs, a Toccata Press book or a number of album downloads (so you are saving from the start) and opens up the entire Toccata Classics catalogue to you, both new recordings and existing releases as CDs or downloads, as you prefer. Frequent special offers bring further discounts. If you are interested in joining, please visit the Toccata Classics website at www.toccataclassics.com and click on the 'Discovery Club' tab for more details.

